

Posudek vedoucího diplomové práce

Adi Hasanbašić – Listening to Those Who Hear Voices: Ethnography

Vedoucí práce: Tomáš Samek

Diplomová práce Adiho Hasanbašiće se zabývá slyšením hlasů jako jevem, o jehož studium projevuje zájem mnoho disciplín: psychologie, psychiatrie, religionistika, kognitivní vědy, teologie a jiné přístupy na pomezí vědy a duchovnosti a koneckonců také sociokulturní antropologie. Právě ta zaznamenala velký posun od dávných líčení klasických antropologů, kteří popisovali nativní kultury s jejich rituály a náboženstvím včetně jevů, jež přímo souvisejí se slyšením hlasů. Když jsem před mnoha lety dělal antropologický výzkum mezi Ašanty v Ghaně a zajímal se o jejich duchovní život, jeden z prvních informátorů mi začal vyprávět o tom, jak si pravidelně povídá s duchy: bylo zřejmé, že svou zkušenost vnímal jako cosi veskrze přirozeného a ani ho nenapadlo, že kdyby tuhle věc stejně přesvědčivě a přirozeně povídal v Evropě, snadno by se mu mohlo stát, že by byl považován za blázna; a kdyby na své zkušenosti trval, velmi snadno by skončil na psychiatrii. Nikdy jsem nezačal posudek práce osobním zážitkem; činím-li to nyní, je to proto, že nás hned dostává do samého středu oblasti bádání, které se věnuje diplomant: slyšení hlasů jako kulturně podmíněné zkušenosti, která se v té či oné podobě vyskytuje všude na světě, ač je dramaticky jinak nejen posuzována a vnímána posluchači dané kultury, nýbrž i venkoncem různě prožívána a realizována samotnými aktéry, tedy těmi, kdo jsou nadáni schopností slyšet hlasy. Nač se někde dívají jako na boží dar, za to se jinde posílá do blázince.

Chce to vpravdě důslednou schopnost antropologického odstupu od dnes vládnoucí evropské post-osvícenské tradice, aby se člověk dokázal dívat na tyto zážitky očima bez prekonceptů a předsudků, diktovaných současnou západní vědou. Právě Adi Hasanbašić patří k těm nemnoha, kdo tuto výzvu přijali a dokázali se s ní poprat přesvědčivým způsobem: provedl široce pojatý analyticko-syntetický průzkum *uvnitř* evropské kultury a zároveň *napříč* vědními disciplínami, namnoze v odvážné opozici vůči dominantnímu paradigmatu soudobé vědy. Tento pokus by byl předem odsouzen k nezdaru, kdyby se do takového zápasu vydal s holýma rukama a jen se svým pocitem, že něco může být jinak, než jak tvrdí toho času vládnoucí mainstreamová západní psychiatrie.

Autor se na svůj odvážný výzkum mnoho let pečlivě připravoval jak intelektuálně, tak svými osobními aktivitami na daném poli. Přečetl úctyhodné množství literatury – bibliografický soupis spíš než diplomové práci odpovídá disertaci na dané téma – a začal organizovat skupiny lidí, kteří mají zážitek se slyšením hlasů. Tak se do kontaktu s tímhle jevem dostával i prakticky, a to záhy i na mezinárodní úrovni.

Tím, že si v dětství sám prošel válečným zážitkem na území Bosny a Hercegoviny, díky němuž poznal, jak mocná je kulturní hranice, dokáže-li nejlepší přátele přes noc proměnit v nepřátele, kteří po sobě stílejí, získal autor vysokou citlivost vůči kulturním rozdílům a zároveň zdravou skepsi vůči všem ideologiím, které o sobě tvrdí, že představují jedinou dosaženou pravdu. I na současnou vědu lze přitom hledět tímto prizmatem: pokud brání lidem, aby se dostali sami k sobě, je třeba se vrátit k původním zážitkům těch, kdo hovoří o slyšení hlasů, a vnímat je tak nepředpojatě, jak se o to snaží filosofická fenomenologie a alternativní vědní proudy, které z ní vyrůstají.

Ale na rozdíl od fenomenologické tradice, která je ve svém jádru univerzalistická, jde autor ještě dál a tuto tradici obohatí a kulturní relativitu a další poznatky, s nimiž přichází

právě antropologie. Díky tomu je finální text originální synkrezí různých myšlenkových škol.

Předkládaná práce je teoreticky robustní a promyšlená. Čerpá ze zahraničních zdrojů a snadno, přirozeně prolamuje omezenost národních diskurzů: ač je svou etnografickou komponentou ukotvena v tady a teď českých informátorů, s nimiž autor hovoří a jejichž příběhy spoluprožívá, je v dobrém smyslu slova světová. Přitom autor nezůstává v pozici chladného pozorovatele – je fascinující sledovat, jak svou terénní práci sám pomáhá těm, koho zkoumá: z informátorů se tak stávají partneři, kteří se pak účastní autorem organizovaných skupin, kde se setkávají se sobě podobnými lidmi. To by samozřejmě nešlo, kdyby se student nemohl zároveň opírat o svou zkušenost kvalifikovaného terapeuta. Díky tomu dochází k ojedinělému jevu: autor dokáže provádět etnografickou práci s potřebným odstupem od těch, které zkoumá, a přitom jim zároveň účinně pomáhá v jejich nejosobnější sféře.

Některé pasáže práce jsou lidsky velmi silné – a přitom se autor nezpronevřuje zásadám, jimiž se má řídit terénní výzkum antropologa. Nikdy jsem se nesetkal s prací, která by v sobě obě komponenty – totiž profesionalitu a lidskost – spojovala tak přirozeně, promyšleně a hluboce.

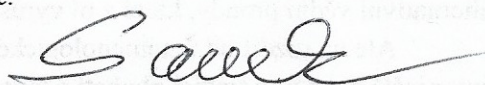
Svým rozsahem, formou, odbornou erudicí i hloubkou tato práce nejen splňuje, ale v mnoha směrech překonává požadavky kladené na běžnou diplomovou práci v oboru sociální a kulturní antropologie.

Nedostatky práce jsou spíše formálního rázu: na několika místech autor netrefí angličtinu tím správným způsobem a dopustí se chyb ve větné konstrukci. Je to jedna z věcí, s níž jsme se autor a já jako jeho školitel dost natrápili: opakovaně jsem mu ukázky práce vracel s tím, že musí jazyk práce zlepšit. Mám radost, že na mě dal a že výsledek tomu odpovídá – je to i přes občasné chyby a překlady výrazně lepší než ty části hrubopisu, které jsem četl. Několik málo odstavců je graficky uřato uprostřed, místo aby byly plynule dotazeny do konce. Nicméně všechny tyto spíše drobné a poměrně vzácné formální nedostatky nemohou převážit vysokou kvalitu, kterou stať přináší obsahově: odvážné, místy až průlomové myšlení za rámec dominantního paradigmatu, vskutku podstatný *původní přínos* práce, jejíž originalita přitom není samoúčelná, nýbrž přináší i praktické, etické a lidské dopady tím, že autor názorně ukazuje, jak jím prosazovaná změna paradigmatu pomáhá lidem, kteří jsou v našem kulturním okruhu zpravidla diagnostikováni jako schizofrenici.

K práci je přiložen i film – po antropologické stránce je dobrý, ovšem jeho filmařské hodnoty, tedy režijní, stříhové a další vlastnosti je spíše způsobilý posoudit oponent, který je sám filmař. Jako antropolog mohu jen říct, že filmový dokument není v zásadním rozporu s textem práce a spíše ho doplňuje, konkretizuje a prohlubuje. Podnětný mi připadá princip, kdy autor střídá scény, jež natočil s informantem sám, s těmi, které pro autora natočil sám informant na základě instrukcí, které mu autor dal. Autonomie hlasu informátora je tím výrazně posílena.

Celkově autor předložil skvělou práci, která může být právem chloubou naší katedry. Určitě by o ní měl referovat na Socioconu i na zahraničních konferencích. Vybrané pasáže doporučuji publikovat s tím, že bych na autorově místě napřed zkusil mezinárodní periodika. Je to **jediná práce, u níž za celou svou pedagogickou dráhu doporučuji otištění v zahraničí.**

Diplomovou práci Adiho Hasanbašiče **doporučuji k obhajobě a neumím si pro ni představit jiné ohodnocení než známkou výborně.**

Tomáš Samek

V Praze 31. 8. 2019